

## Към въпроса за източниците на административното право

гл. ас. д-р Емануил Коларов

*On the matter of the sources of administrative law: Two years after the accession of Bulgaria to the European Union we need to take account on the new sources of Bulgarian law and in particular administrative law. The acts of EU legislation have different nature to those of public international law. The Constitution of Bulgaria provides a single norm about the effect of ratified international treaties, and the Act on Normative Acts concerns only regulations and their force in Bulgarian legal system. The paper emphasizes on the effect of acts of EU law as sources of national administrative law.*

**Key words:** sources of law, administrative law, EU law, regulation, directive, decision, direct effect.

### ВЪВЕДЕНИЕ

На края сме на втората година от членството на България в Европейския съюз. Затова е редно да обърнем внимание отново на източниците на правото, като следим и за влиянието в националната ни правна система от европейскоправната. Акцент в този доклад се поставя на новите източници на правото в България, а оттам и на административното право у нас – актовете на институциите на Европейския съюз. Положението на източниците на вторичното европейско право не е изяснено с оглед българската нормативна уредба. Относно първичното право на ЕС няма съмнение, че Конституцията на България (чл. 5, ал. 4) го поставя в предимство пред останалите актове на вътрешното право. Законът за нормативните актове обръща внимание единствено за предимството на регламента пред останалите нормативни актове (чл. 15, ал. 2). Следейки позитивната правна уредба, следва, че нашата правна система допуска като източници на норми договорите, на които се основава ЕС, и регламентите. Член 249 от Договора за създаване на Европейската общност урежда – в ал. 3 – още един вид актове на институциите на ЕС – директивата. Тя обвързва държавата-членка, до която е адресирана, по отношение на дължимия резултат, но оставя на държавните органи свобода на избора на формата и начина за постигане на този резултат. Означават ли това, че директивата не е нормативен акт? В своите решения (напр. по дело 148/78) Съдът на ЕО поддържа, че, ако държава-членка не изпълни задълженията си по постигане резултата, уреден в директивата, и ако директивата е достатъчно ясна, прецизна и безусловна, тя поражда пряко действие. Следователно, физическите и юридическите лица могат да се позоват на нейните разпоредби, за да защитят уредени в директивата права или законни интереси. Освен това чрез директиви се осъществява и хармонизирането на правото в държавите-членки (чл. 95 ДЕО).

На основата на тези разсъждения тезата на доклада е, че присъединявайки се към Европейския съюз, нашата правна система приема за източници и актовете, приемани от неговите институции. Най-напред на органите на държавно управление се пада задачата да прилагат тези актове в сферите на своята изпълнително-разпоредителна дейност и да съобразяват своите актове – административните актове – както със законите и Конституцията на страната ни, така и с регламентите и директивите.

### ИЗЛОЖЕНИЕ

#### § 1. Европейско право и неговата систематизация

Европейското право (в тесен смисъл) представлява синтез от правни норми, които формират самостоятелна и специфична система. Тази правна система се характеризира с две взаимно свързани основни характеристики – интернационална и наднационална. Това се обяснява с едновременното действие на договорите, на които се крепи ЕС, които, от една страна, създават една международна организация

с елемент на *международно договаряне*, от друга страна, обаче, създават нов правен ред в уреждането на отношенията помежду си, който е *супранационален* – подобен на държавния, но без да е такъв сам по себе си. Националните правни системи на държавите-членки имат подчинено спрямо него положение, а неговите норми пораждат права и задължения както за самите държави (чл. 10 ДЕО), така и в определени случаи за лицата (при непосредствено действие), независимо дали съответната държава-членка е съгласна с това (при гласуване с мнозинство).

Договорът за ЕО създава своя собствена правна система, която се превръща в съставна част на правните системи на страните-членки и която техните национални съдилища са обвързани да прилагат (Дело 6/64, Costa/ENEL). Това е още една от характеристиките на супранационалността на общностното право.

Международното право се определя като съдържащо правни норми, които уреждат отношенията между държавите и международните организации, но и като такива, норми, които са сътворени от самите държави (и в известен смисъл международните организации). При създаването на общността, които до известна степен обладават правомощия в сферата на правотворчеството, изпълнителната дейност и съдебната власт, държавите-членки са могли да съставят „конституционно събрание“, но тъй като не съществува «европейска нация», то на държавите не им остава друго, освен да прибегнат до перфектните международни договори. Общностите от своя страна имат възможност, предоставена им от договорите и осъществявана от институциите, да творят правни норми (вторично право) в рамките, в изпълнение и по силата на нормите на основните договори. Ако тези вторични норми бяха приемани единствено по процедурите на международното публично право, те нямаше да имат върховенство пред националните (поне не и преди да бъдат претворени в националната правна система и влезли в сила за съответната държава). По силата на националния суверенитет, всяка държава може да внася самостоятелно промени в своята правна система, но въпреки че общностното право представлява и част от правните системи на държавите-членки, те независимо една от друга не могат да го изменят или да суспендират действието му. Това може да стане само от институциите, които осъществяват нормотворческите компетенции в ЕО (чл. 249 ДЕО), що се касае до вторичното право, или от държавите-членки в рамките на Междуправителствените конференции, що се отнася до изменения на договорите (чл. 48 ДЕС).

Правната система на ЕС е уникална система от правотворчество и правоприлагане, която функционира с активното участие на международноправни субекти (държавите-членки), които чрез международни договори са извикали на живот една международна организация от специфичен вид, и която система има едновременно наднационален и междуправителствен характер. На наднационално ниво действат институции, които представляват различни интереси (Съветът – държавите-членки и съюза, Комисията – ЕО/ЕС, Парламентът – народите на Европа, Съдът – съблюдаването на правото, Сметната палата – финансовата сигурност) и чрез предоставените им правомощия могат да издават правни актове, които имат предимство при колизия с националните правни норми, като същевременно следват залегалите в договорите процедури. На междуправителствено ниво решенията се вземат не от наднационални институции, а от самите държави-членки, представени в съвета.

Систематизацията на правото на ЕС представлява един от основните проблеми в теоретическата постановка на тази материя. Близостта му с международното право, от една страна, както и общите му черти с държавното право, от друга страна, изправят опитите за систематизиране пред много затруднения.

Общностното право представлява самостоятелна правна система, която чрез прехвърления от държавите-членки върху общността суверенитет, бива въздигната в *супранационална правна система*. Нейното място се отрежда между държавноправното регулиране и системата на международното публично право. Систематизи-

рането на общностното право става чрез обособяването на сферите на действие на основните договори (за ЕО, за ЕАО и ЕОВС /последната от 2002 г. вече не съществува/). Към това се прибавят приложенията, анексите и протоколите към тези договори. Освен това не бива да се изпускат и последващите изменения на Парижкия и Римските договори посредством Договора от Маастрихт (1992), от Амстердам (1997) и от Ница (2001). Всички приложения и последващи изменения на договорните разпоредби представляват неразделна част от първичното общностно право и формират неговата първична система. Те представляват от своя страна и първични източници на нормите на тази система.

Чрез прехвърлените към общността суверенни правомощия се създават условия за пряко приложение на актовете, които институциите ѝ (чл. 7 ДЕО) имат право да издават (чл. 249 ДЕО). Тези актове съставляват вторичното право на общността и също така в смисъла на “подобни на подзаконовите нормативни актове” акцесорна система към първичното право.

Вторичното право, което се извежда от първичното и има подчинено положение спрямо него, се създава от институциите на ЕО, чрез предвидените в договорите за създаването на общностите компетенции в сферата на правотворчеството. Актовете на вторичното право са точно изброени и се приемат чрез следване на ясно определени правотворчески процедури (чл. 251 и 252 ДЕО). Поради възможността акт на общността да бъде приет и да породи действие спрямо отделна държава дори и без нейното съгласие (при приемане на акта с мнозинство), се говори за супранационалност на общностното право.

Правото на Европейския съюз съдържа в себе си елемента супранационалност, доколкото обхваща и общностното право като правна регламентация на първата колона на съюза. От края на 80-те (с ЕЕА) и началото на 90-те години (с ДЕС) се внасят нови моменти в сътрудничеството между държавите-членки на ЕО (в смисъла на залегналия в преамбула на ДЕИО стремеж за създаване на “все по-близък съюз между европейските народи”). Тези нови моменти почиват не на супранационална правна система, както е с правото на ЕО, а на *интернационална (междуправителствена)*. По този начин съюзното право, за разлика от общностното, като по-обхватна правна система бива систематизирано и по по-сложен начин. Това почива на липсата на правоспособност на ЕС, т.е. невъзможността за придобиване на права и поемане на задължения, за разлика от Европейските общности, които са юридически лица с всички произтичащи от това правни последствия. Решенията в сферите на действие на ЕС (втората и третата колони) се вземат на интерговерментално (междуправителствено) ниво, където съгласието е задължителен елемент от процеса като чисто международно договаряне.

Докато основните договори на ЕО създават наднационален правен ред, който има върховенство пред националното право, междуправителственото право на ЕС (ОВПС и ПССНВ) се ограничава в рамките на своето международноправно (междудържавно) действие без предимство пред националните правни норми и без вътрешноправно приложение. По тези особено чувствителни за държавите-членки въпроси върху ЕС не е прехвърлен суверенитет.

Системата на правото на Европейския съюз, в обобщение, представлява подреждане на нормите на европейското право според регулираните от тях обществени отношения. По този начин скелетът на европейското право (в тесен смисъл) добива следното изражение:

Като крепящ се на трите колони, на които се развива сътрудничеството (в най-различни сфери и с различна интензивност – от обща политика през общи действия до чисто сътрудническо и координация), съюзът има своята сфера на действие, която обхваща, на първо място, *общностното право* като уреждащо обществените отношения, обхванати от основните договори (ДЕО и ДЕА, заедно с допълненията и

измененията им с последващите договори). Правото на Европейските общности може да се разглежда като специално спрямо общото – това на ЕС.

Следващ елемент от системата на правото на ЕС е регламентация на отношенията между всички субекти на *съюзното право*, ангажирани в осъществяването на ОВПС и на ПССНВ (втората и третата колони).

В систематизацията на общностното право може да се направи подразделение на правната регламентация по *отрасли* (което в повечето случаи ще съответства на урежданите от тези договори политики на общностите и свързаните с тях обществени отношения). Така се обособяват Европейско конституционно право (обхващащо нормите относно основните права, институциите, актовете и тяхната правна сила), Европейско финансово право (Европейско бюджетно право – нормите относно дейността на Сметната палата, бюджетната процедура, провеждането и контрола на бюджета), Европейско икономическо право (нормите относно вътрешния пазар и стопанските задачи и политики на общността), Европейско процесуално право (обхващащо нормите, които уреждат дейността на Съда и Първоинстанционния съд), Европейско административно право (включващо в себе си нормите, които регулират служебните правоотношения в ЕС, както и правомощията на Комисията по осъществяване на изпълнителната дейност на съюза). Това изброяване, разбира се, не е изчерпателно, тъй като в хода на европейската интеграция, както и в теоретичните изследвания на този процес, се развиват различни форми на сътрудничество, съответно тяхната правна регламентация и оттам в теорията се извеждат също много специални подотрасли.

## **§ 2. Източниците на европейското право като източници на административното право**

Правото на ЕС представлява система от правни норми. Тези правни норми се извличат от различни източници. Източниците на правото на ЕС биват категоризирани по различен начин – напр. на “външни” (международните споразумения) и “вътрешни” (основните договори, общите правни принципи, актовете) [Shaw, 2001, стр. 240]. Те могат да бъдат разделени на “специални” и “общи”.

Специалните източници на правото на ЕС представляват всички онези правни извори, които принадлежат единствено към правната система на съюза. Такива са договорите и издаваните въз основа на тях актове на институциите, както и решенията на съда (в определени случаи). Източниците, от които се извличат правни норми, които се включват в правната система на съюза, но не принадлежат оригинално на него, могат да се обозначат като общи. Такива са международните договори, общите принципи на правото, обичайното право.

Основното деление на източниците на правото на ЕС е на *първично и вторично право*.

Първичното право се състои от различни източници и на първо и основно място сред тях се нареждат основните договори. Първата редица от договорите се формира от т.нар. *учредителни договори*: Договора за създаване на ЕОВС (до 2002 г.), Договора за Европейската общност за атомна енергия, Договора за ЕО и Договора за създаването на Европейски съюз. Тези договори създават основата, на която се крепи цялостната правна система на ЕС. Втората редица от договорите се формира от *допълнителните договори*, които изменят и допълват първите четири (вече три). Това са Договорът от Маастрихт (1992) в частта му, с която се изменят разпоредбите на ДЕО, Договорът от Амстердам (1997), Договорът от Ница (2001). Към всички тези договори се прибавят и *протоколите, анексите и приложенията* им, които по силата на чл. 311 ДЕО (и чл. 207 ДЕА) представляват съставна част от договорите. Допълнително в хода на развитието на европейския интеграционен процес и с разширяването на общността са постигнати многочислени договорености

относно прецизното функциониране на цялостната ѝ система. Сред тези актове се нареждат Споразумението относно общите институции на ЕО (1957), Договорът за сливане (1965), Решението за въвеждане на преки избори (1976) и Единният европейски акт (1986). Редом с тях действат и договорите за присъединяване от 1972 (с Великобритания, Ирландия и Дания), от 1979 (с Гърция), от 1985 (с Испания и Португалия) и от 1994 (с Австрия, Финландия и Швеция). Общо за всички тези източници е, че се нуждаят от ратифициране, преди да влязат в сила.

Като първичен източник на общностното право се приемат и общите *правни принципи*. Те биват формулирани основно чрез практиката на съда и основно чрез сравнителноправен анализ. Границата при “търсенето” на правни принципи се състои в това, че е необходимо да съществува празнина в писаното право на ЕС, което да не може пълноценно да бъде приложимо без обръщане към общ правен принцип. Този принцип, от своя страна, трябва да бъде открит в правните системи на страните-членки, като се приложи „оценъчен сравнителноправен анализ” [Orrego, 1999, стр. 186].

Актовете на институциите се издават, както изрично е посочено в чл. 249 от ДЕО, в изпълнение на договорните разпоредби. Тъй като се приема, че тези договорни разпоредби се явяват за общността първично законодателство, актовете на институциите, издадени в тяхно изпълнение, се назовават като вторично право на ЕО.

В Общите разпоредби относно институциите на тях се възлага да приемат актове. Тези актове са изрично изброени. Това са *регламенти, директиви, решения, препоръки или мнения*. Те се приемат при осъществяването на функциите им и в съответствие с разпоредбите на договора. Това означава, че не е допустимо, първо, приемането на актове от страна на институциите извън възложените им от договора компетенции, както и, второ, приемането на такива норми, които не отговарят на целите на общностите, съответно не са в изпълнение на предвидените в договора задачи (принцип на ограничената компетентност). Тъй като актовете на институциите на общността наподобяват вътрешнодържавните подзаконовни актове, то за тяхното съществуване е необходимо положителното отговаряне на условията за действителност на всички административни актове:

- компетентност на органа, който е издал съответния акт
- законосъобразност и целесъобразност
- спазване на предвидената процедура и форма

В своята практика съдът се придържа към съблюдаване на съдържанието като определящ елемент за формата на съответния акт на институциите, а не неговото наименование.

Като самостоятелни правни източници трябва да се разглеждат *мерките, предприемани в рамките на втората и третата колона* (ОВПС и ППСНД) – съвместни действия, общи позиции, конвенции – които чрез изразения интерговерментализъм наподобяват повече актове на международното право [Shaw, 2001, стр. 243], но са със същата обвързваща сила, както и актовете, приемани по ДЕО.

За източници трябва да се приемат и други актове, които не са изброени в чл. 249 ДЕО (чл. 161 ДЕА), като напр. *вътрешните правила* (процедурни правилници), както и актове, по силата на които се съставят комисии. Към тези актове се причисляват актовете на парламента (извън онези, които той издава по силата на чл. 249 ДЕО) и които имат правна сила спрямо онези, до които са адресирани [Shaw, 2001, стр. 246, също така дело 230/81 (Люксембург с/у Парламента)].

В изпълнение на предвидените му в договора функции Съдът на ЕО може да дава тълкуване на европейскоправните норми. Същевременно той не е обвързан с предишните свои решения при решаването на висящо пред него дело. Затова неговите решения не са съдебни прецеденти. Съдът обаче е постоянен в своята практи-

ка и често препраща към по-раншни свои решения [Shaw, 2001, стр. 249]. Така той помага за по-безпроблемното разбиране и прилагане на нормите на европейското право и поради това неговите *решения* представляват важен източник в системата на правото на ЕО (напр. въз основа на негови решения са формуирани важни принципи на европейското право като върховенство и пряко действие). Съдът не е компетентен в областта на общата външна политика и сигурност и има ограничена компетентност по отношение на третата колона – полицейско и съдебно сътрудничество по наказателноправни въпроси. Във всеки случай съдът на ЕО не може самостоятелно да създава правни норми. Правилата, които той утвърждава, служат като допълнителен (субсидиарен) източник в общата система на източниците на правото на ЕС.

Най-съществени за националната правна система се явяват източниците на европейското право, които се приемат от институциите на ЕС – основно регламентите, директивите и решенията. Това са правните актове на общностните органи, които пораждат правно действие и могат по този начин да засегнат права и интереси на гражданите и техните организации или да бъдат предпоставка за предприемане на действия от страна на държавни органи.

### **Регламенти**

Съгласно чл. 249, ал. 2 ДЕО „регламентът има общо действие. Той е обвързващ във всичките си части и се прилага непосредствено във всяка държава членка”. От цитираната разпоредба следват основните характеристики на този акт:

- общо действие:
  - регламентира неопределен брой и кръг от случаи
  - съдържа общо и абстрактно правило
  - поражда правно действие на територията на цялата Европейска общност
  - правното му действие е спрямо всички правни субекти
- задължителност на всички негови елементи
- непосредствено приложение:
  - след влизането в сила действат пряко във вътрешнодържавната правна система
    - правата и задълженията следват от нормите на регламента, без за това да е необходим вътрешнодържавен акт за възприемането му (напр. ратификация или утвърждаване)
- непосредствено действие (директен ефект) във ВСИЧКИ държави членки

- регламентът е адресиран до всички субекти
- той е задължителен в еднаква степен във всички държави-членки

Посочените характеристики представят регламента като нормативен акт (срв. чл. 1а ЗНА и чл. 75, ал. 1 АПК). От момента на влизането му в сила той се нарежда редом с останалите нормативни актове във вътрешното право на държавите-членки. Той действа не само спрямо държавите-членки, но и на тяхна територия и държавните административни и съдебни органи трябва да го съблюдават, спазват и прилагат. За физическите и юридическите лица регламентът съдържа правила за поведение, които те могат да противопоставят на държавите-членки (и техните органи), а при конфликт с норми на вътрешното право – да защитят правата и интересите си, уредени с регламента [съединени дела 16/62 и 17/62].

През 2007 българският законодател включи разпоредби относно регламентите и в Закона за нормативните актове. Чл. 15, ал. 2 от този закон постановява, че когато нормативен акт противоречи на регламент на Европейския съюз, се прилага регламентът. Чрез общата формулировка „нормативен акт” трябва да бъде заключено, че тази норма се отнася до всички случаи на противоречие между нормативен акт на

вътрешното законодателство (с изключение на Конституцията) и регламент, приет от институциите на ЕС. Като прибавим към това положение и разпоредбата на ал. 3 от същия член, че „ако постановление, правилник, наредба или инструкция противоречат на нормативен акт от по-висока степен, правораздавателните органи прилагат по-високия по степен акт”, следва, че регламентите се нареждат непосредствено под основния закон в държавата в системата на нормативните актове.

През 2008 Съветът и Европейският парламент приемат Регламент 450/2008 за създаване на Митнически кодекс на Общността (Модернизиран митнически кодекс). Той е основен източник на административноправна уредба в областта на митническата дейност.

Друг регламент на Съвета и Парламента – 562/2006 за създаване на Кодекс на Общността за режима на движение на лица през границите (Кодекс на шенгенските граници) е основен източник на административноправна уредба в областта на опазването на обществения ред и сигурност при преминаването на държавната граница.

### Директиви

Ал. 3 на чл. 249 ДЕО съдържа легална дефиниция за директива. Тя „е задължителна по отношение на целта, която трябва да бъде постигната, за всяка държава-членка, до която е адресирана, като предоставя на държавните органи избора на формата и средствата.” От тази разпоредба следват основните характеристики на директивата:

- тя няма общо действие – адресира се до една държава-членка, група държави или всички държави от Общността
- задължителна е относно ЦЕЛТА:
  - съдържа рамково правило
  - поставя задължение за претворяване във вътрешната правна система на държавата-членка
    - държавата-членка, до която е адресирана, е задължена да постигне дължимия резултат в определения в директивата срок – чл. 10, ал. 1 ДЕО
- няма непосредствено действие
  - държавите-членки приемат необходимите мерки
  - държавите-членки имат свобода на преценка с какви средства да постигнат целта – законов или подзаконов акт

В определени случаи, норми на директивите могат да добият непосредствено действие (директен ефект). Това е възможно при наличието на следните предпоставки:

- директивата е ясна и точна (прецизна) – нормите на директивата постановяват ясно и точно правата, които субектите трябва да черпят от нея
- директивата е безусловна (позоваването на правата, които се черпят от директивата, не са обвързани с условия или тежести
- не предоставя на националния законодателен орган право за свободно действие при възприемането съдържанието на директивата
- срокът за претворяване на директивата във вътрешното право е изтекъл.

Предвид непрякото действие на директивите във вътрешното право на държавите-членки, гражданите и техните организации не получават пряко от нормите на директивата права или задължения, а чрез приетите въз основа на директивата национални правни норми. Ако пропуснат да приемат съответните правила за постигане на целта по директивата, държавите-членки не изпълняват важно свое задължение по чл. 10 от Договора за създаване на ЕО (принципа за лоялност) и по чл. 249, ал. 3 ДЕО – свобода на преценка на начина и формата за постигане на целта. Тази държава не може да се позовава на нормите на вътрешното си право, които не съ-

ответстват с целта, поставена с директивата. Тази държава също не може да се позове на това, че не е възприела директивата във вътрешното си право. В този случай съответните норми на директивата придобиват пряк ефект и гражданите или юридическите лица могат да защитят правата или интересите си, гарантирани от директивата. Това е санкция за държавата-членка, но потвърждение за необходимостта от ефективност при защитата на правата и интересите на гражданите и техните организации [дело 148/78 Рати и дело 41/47 ван Дуин].

Източник на норми в данъчното законодателство е директива 2008/7/ЕО на Съвета относно косвените данъци върху набирането на капитал, както и директива 2006/112/ЕО на Съвета относно общата система на данъка върху добавената стойност.

### **Решения**

Чл. 249, ал. 4 ДЕО определя решението като „задължително във всичките [му] части за тези, до които е адресирано“. От тази кратка дефиниция следва индивидуалното действие на решението. Ефектът на решението е пряк – не е нужен опосредстван акт на държавен орган, за да породи решението правно действие спрямо адресата. Тази постановка напомня част от формулировката на чл. 21 от Административнопроцесуалния кодекс относно индивидуалния административен акт: „изрично-волеизявление ... на орган ..., с което се създават права или задължения или непосредствено се засягат права, свободи или законни интереси на отделни граждани или организации“. Въпреки тази аналогия трябва да се държи сметка за разликата между индивидуалния административен акт по вътрешното законодателство и решението като акт на институциите на Европейския съюз.

Пример за прякото действие на този акт е решение на Комисията 69/71 от 1969, адресирано до всички държави-членки, с което ги оправомощава да предоставят на по-ниски цени краве масло за определени категории потребители, които попадат в групите за социално подпомагане. На практика лица, получаващи социални помощи, получавали от административните органи за социални грижи купони, срещу които можели да закупват краве масло на понижени цени в магазините. В едно дело по отношение на това решение на Европейската комисия, Съдът на ЕО тълкува правния ефект на решението като акт на институциите на Общността така: „решението е адресирано до всички държави-членки и ги оправомощава. Това оправомощаване е предмет на определени условия, за да бъде сигурно, че когато посочените продукти се продават по този начин, това няма да представлява пречка тези продукти да достигнат до точно определените категории потребители. Именно затова чл. 4 от решението постановява..., че държавите трябва да предприемат всички необходими мерки, за да осигурят, че облагодетелстваните потребители могат да закупят посочените продукти като представят „купон, посочващ съответното лице ... Когато едно решение е адресирано към всички държави-членки, необходимостта за еднакво прилагане и съответно за еднаквото тълкуване ... налага това решение да бъде тълкувано на основата на реалното намерение на издаващия орган и целта, която той желае да постигне...“ [дело 29/69 Щаудер].

От цитираните откъси от решението по делото става видно, че решението като акт на институциите на ЕС също представлява съществен вид източник на право. Задължение за адресатите е да съблюдават поведение, което е предписано в решението.

### **ЗАКЛЮЧЕНИЕ**

За националното право е особено важно по какъв начин нормите на европейското право трябва да бъдат приложени. От това зависи гаранцията на правовия ред, както и защитата на правата и интересите на гражданите и техните организации.



Европейският интеграционен процес обхваща вече и България. Прякото действие на нормите на учредителните договори, особено на Договора за създаване на ЕО, както и на разпоредбите по тяхното прилагане, особено на актовете на институциите на ЕС по прилагане на ДЕО – регламенти, директиви и решения, задължава държавните органи да съблюдават принципа на лоялност, заложен в чл. 10 на ДЕО, а дейността на Съда на ЕО гарантира правилното, точно и еднакво прилагане на нормите на европейското право от органите в държавите-членки.

От казаното проличава неразривната връзка, установена между националния правен ред и европейскоправния. Източниците на европейското право се явяват вече и източници на националното право. Това е особено важно за административното право, тъй като нормите на европейското право налагат задължения и за административните органи на държавите-членки.

### ЛИТЕРАТУРА

[1] Договор за създаване на Европейската общност и Договор за Европейския съюз – консолидирана версия, ОЖ С 321Е/29.12.2006

[2] Договор за присъединяване на Република България и Румъния към Европейския съюз, ОфВ на ЕС, L 157/21.06.2005

[3] Craig, P., Gr. De Burca, EU Law. Text, Cases and Materials, Oxford 2008

[4] Oppermann, Th., Europarecht, 1999

[5] Shaw, J., Law of the European Union, 2001

[6] Maurer, H., Allgemeines Verwaltungsrecht, München 2006

[7] Emmert, Fr., European Union Law, 2000

[8] <http://eur-lex.europa.eu/>

[9] <http://curia.europa.eu/>

#### За контакти:

Гл.ас. д-р Емануил Коларов, Катедра “Публичноправни науки”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, тел.: 082-888721, е-mail: [ekolarov@ru.acad.bg](mailto:ekolarov@ru.acad.bg).

**Докладът е рецензиран.**